

YEŞİL ANAYASACILIK HEDEFİNİN ULUSLARARASI VE TÜRKİYE PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

*Turgut GÜRLÜ

1. Kavramsal Temeller ve Hukuki Zeminler

1.1. Yeşil Anayasacılık Nedir?

Anayasalar dar anlamda; siyasi iktidarı sınırlayan, temel hak ve özgürlükleri tanıyıp güvenceleyen yazılı belgelerdir. Ancak klasik anayasacılık anlayışı çevreyi anayasal bir özne olarak görmemiştir. Bu sebeple ‘yeşil anayasacılık’ kavramı, ekolojinin hukuktaki aynasıdır.

Yeşil anayasacılık, çevresel değerlerin anayasal düzeyde korunması ve güvence altına alınması yaklaşımını ifade eden hukuki bir kavramdır. Günümüzdeki anayasalarda, çevre hakkı doğrudan bir hak olarak değil diğer hakların uzantısı niteliğindedir (1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda 56. madde gibi). Bu sebepten ötürü çevre haklarının anayasal düzence doğrudan korunması gerekmektedir.

1.2. Kavramlar

Çevre Hakkı: İnsanların, diğer canlıların yaşama hakkını gözetmesi koşuluyla, çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gibi alanlarda sahip oldukları haklardır. Çevre hakkı, hak kategorilerinden pozitif statü hakkı içindedir.¹ Pozitif statü haklarının tanımı gereği, hak sahibi kişinin bu hakkı kullanabilmesi için devletin pozitif edimde bulunması gerekmektedir, devletin böyle bir edimde bulunmaması halinde hakkın kullanımı aksayabilmektedir. Bundan ötürü devletler çevresel değerlerin korunması kapsamında gerekli tedbirleri alma yükümlülüğündedirler.

İklim Adaleti: İklim değişikliğine sebebiyet veren çalışmaların pozitif çıktıları ve iklim değişikliğinin negatif sonuçlarını adil bir şekilde dağıtılmasını anlatan kavramdır. Örneğin ABD gibi varlıklı ülkeler, her yıl Hindistan’a göre yaklaşık 10, Nijerya’ya göre 20 kat fazla karbon emisyonuna yol açmaktadır.² Bu durum bize açıkça ‘iklimsel’ adaletsizliği gösteriyor.

Kuşaklararası Adalet: Gelecek nesillere sürdürülebilir bir gelecek sağlamak ve onların menfaatlerini korumak amacıyla bireysel ve hükümetler düzeyinde gerekli tedbirlerin alınması anlayışıdır.³ Bu adalet anlayışı, çevresel sorunların kuşaklar arasında eşit dağıtılmasını hedeflemektedir. Örneğin *Vrije Universiteit Brussel*’den iklim bilimci *Wim Thiery*, ‘*Science*’ dergisinin 2021/Ekim sayısında; 2020 yılında doğan çocukların yaşamları boyunca, 1960

¹ Bilgili, M. Y. (2015). Anayasal Bir Hak Olarak Çevre Hakkı. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 563-584.

² Helpzone. (n.d.). *İklim değişikliğinin önemli kavramı: İklim adaleti*.

³ Şahin Ceylan, Ş. (2012). Nesiller arası adaletle faydacı yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 749-772.

yılında doğan insanlara kıyasla iki ila yedi kat daha fazla aşırı hava olayına maruz kalacaklarının tahmin edildiğini belirtti.⁴ Yeşil anayasacılık ise bu bağlamda, gelecek kuşakları anayasal süjenin bir parçası olarak kabul etmekte ve çevrenin sadece günümüz vatandaşları için değil, henüz doğmamış bireyler için de korunması gerektiğini savunmaktadır.

2. Yeşil Anayasacılığın Uluslararası Görünümleri ve Örnekleri

Dünyadaki birçok ülke yeşil anayasacılık hedefi için hem anayasal hem de uluslararası belgeler çerçevesinde önemli gelişmelere imza atmıştır. Bu hedef kapsamında bazı ülkeler çevre haklarına doğrudan anayasal güvence sağlamıştır bazı ülkeler ise bu korumayı milletlerarası antlaşmalar ile yapmıştır.

2.1. Anayasal Çerçeveden Uluslararası Görünümler

Ekvador

Ekvador, yeşil anayasacılığın adeta bir öncüsü olarak anayasasında *doğaya doğrudan hak tanıyan ilk ülke* olmuştur. 2008 Anayasası'nda "*Pachamama*" (toprak ana) olarak tanımlanan doğa, yalnızca korunması gereken bir unsur olarak değil kendi başına hak öznesi olarak kabul edilmiştir. 2008 Ekvador Anayasası yedinci bölümünün 71. maddesinde doğaya; "*...varlığına ve yaşam döngülerinin, yapısının, işlevlerinin ve evrimsel süreçlerinin sürdürülmesine ve yenilenmesine bütüncül saygı gösterilmesi...*" hakkını tanımıştır. Ayrıca maddenin ikinci fıkrasında tüm kişi ve toplulukların doğa haklarının uygulanması için kamu yetkililerini çağırabileceği öngörülmüştür; böylece çevrenin anayasal düzende tam korunması sağlanmıştır.

Ekvador'un doğayı anayasal güvence ile koruma anlayışının ilk somut örneği 2011 tarihli *Vilcabamba Nehri Davası* olmuştur. Mahkeme bir nehir adına açılan davada, doğanın haklarının ihlal edildiğine hükmederek çevresel zararların telafisine karar vermiştir. Bu karar ile Ekvador bizlere yeşil anayasacılığın sembolik değil, uygulanabilir bir model olduğunu göstermiştir.⁵

Kolombiya

1991 Kolombiya Anayasası üçüncü bölümünde yer alan çevresel haklar nedeniyle, "yeşil anayasa" olarak adlandırılmıştır. 1991 Anayasası'nın 79. maddesinde çevre çeşitliliğinin ve bütünlüğünün korunması, ekolojik alanların muhafazası ve bu amaçlara ulaşmak için eğitimlerin verilmesinde Devletin sorumlu tutulduğu belirtilir; yani çevre haklarının sağlanmasında Devletin pozitif edimde bulunması gerektiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda 80. maddesinde ise Devletin bu konuda yükümlülükleri olduğu, çevre hakkı ihlali karşısında

⁴ Science News. (n.d.). *Children and climate change: A generation burdened by extreme heat.*

⁵ Greene, N. (2011). The first successful case of the Rights of Nature implementation in Ecuador. *The Global Alliance for the Rights of Nature.*

tazminat isteyebileceği ve sınır bölgelerinde bulunan ekosistemlerin korunmasında diğer uluslarla iş birliği yapabileceği belirtilmektedir.

Kolombiya anayasal güvencenin yanında yargı içtihatlarıyla da yeşil anayasacılığa katkı sunmaktadır. Bu kapsamda 2016 yılında Kolombiya Anayasa Mahkemesi, Atrato Nehri'ni "hak süjesi (*sujeto de derechos*)" ilan ederek korunma, temsil edilme ve yeniden canlandırılma haklarını tanımıştır.⁶ Bu karar nehirle beraber havzada yaşayan yerli toplulukların yaşam hakkını da güvence altına almıştır. Aynı zamanda 2018'de Kolombiya Yüksek Mahkemesi, Kolombiya Amazonunu "yaşayan varlık (*entidad viviente*)" olarak tanımlamış ve devleti iklim değişikliğiyle mücadele planı hazırlamaya zorlamıştır.⁷ Bu kararın merkezinde, gelecek kuşakların korunması yer almıştır. Böylece her iki kararda da anayasal çevre hakkının somut yansımaları görülmektedir.

Norveç

Norveç Krallığı Anayasası'nda, diğer Latin Amerika ülkeleri gibi keskin bir koruma olmasa da bu anayasanın en dikkat çekici kısmı çevre hakkının korunmasının yanında bu hakkın 'gelecek nesiller' için de güvence altına alınması gerektiğinin yazmasıdır. Anayasanın 112. maddesinde bulunan "Doğal kaynaklar, bu hakkı gelecek nesiller için de güvence altına alacak kapsamlı uzun vadeli değerlendirmeler temelinde yönetilmelidir."⁸ ifadesi kuşaklararası adalet kavramını anayasal çerçevede koruyan ender anayasalardan biri olduğunu gösteriyor.

Fransa

Fransız Cumhuriyeti'nin 4 Ekim 1958 tarihli Anayasası'nda, çevre haklarına doğrudan yer verilmemesine karşın 1 Mart 2005 tarihinde yayımlanan 'Çevre Şartı (*Charte de l'environnement*)' ile çevre hakları detaylı ve doğrudan olacak biçimde anayasada belirtilmiştir. Tüzük 10 madde içermektedir, maddelerde esas olarak sürdürülebilir çevre hakkı anlatılmıştır. Tüzüğün en göze çarpan kısmı anayasaya üç temel ilke getirmiş olmasıdır bunlar; önleme ilkesi (tüzüğün 3. maddesi), ihtiyati ilkesi ve kirleten öder ilkesidir.

Önleme ilkesinin amacı, çevreye gelebilecek olan olası zararların herkesçe öngörülmesi ve önlenmesidir. Bu durum tüzükte bir 'zorunluluk' olarak belirtilmiştir.

İhtiyati ilkesi ise bir durumun çevre açısından zarar meydana getireceğine dair ciddi bir şüphenin olması durumunda önleyici tedbirlerin alınmasını amaçlamaktadır. Yani olası bir zararın doğması önceden önlenmektedir.⁹

Son olarak 'kirleten öder ilkesi' ise kirleten veyahut buna neden olan kişinin yaptığı davranışı düzeltmek için bedel ödemesini amaçlar. Bu bedel, kirlenmiş çevrenin temizlenmesi

⁶ Justicia Ambiental Colombia. (2017). *Sentencia T-622 de 2016 – Río Atrato*.

⁷ Ministry of Environment of Colombia. (2022). *Lineamientos para la actualización de las determinantes ambientales: Tercera orden de la Sentencia STC-4360 de 2018 (Amazonia sujeto de derechos)*.

⁸ Norwegian Constitution. (1814). § 112.

⁹ Turgut, N. (1996). İhtiyat ilkesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45(1), 217–245.

veya bu zarardan etkilenen insanların sağlık masraflarının karşılanması şeklinde olabilir. Ayrıca bu ilke 1992 Rio Bildirgesi'nin parçalarından biridir.

2.2. Uluslararası Belgeler ve Süreçler Çerçevesinden Görünümleri

Rio Bildirgesi (1992)

Rio Bildirgesi, 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı sonucunda kabul edilen çevre ile kalkınma arasında dengeli bir ilişki kurulmasını amaçlayan uluslararası bir belgedir. 27 temel ilkedен oluşan ve 175'ten fazla ülke tarafından imzalanan bu bildirge çevre hukukunun temel yapıtaşlarından biridir.

Rio Bildirgesi, çevresel koruma ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın birbirini dışlamadan birlikte yürütülebileceği fikrini savunur. Sürdürülebilir kalkınma hedefinin uluslararası çapta hukuk sistemlerine entegre edilmesini amaçlayan bildirge; ihtiyatlılık, kirleten öder, katılımcılık gibi ilkelerinde uluslararası düzeyde yaygınlaşmasını hedeflemektedir. Gelecek kuşakların daha yaşanılabilir bir dünyada var olması hedefiyle oluşturulan bildirge ile birçok ülke çevre haklarını anayasal düzlemde koruma altına almıştır. Bu durum bizlere Rio Bildirgesi'nin yeşil anayasacılık hedefi üzerinde adeta kurucu etkiye sahip olduğunu ve bu hedef için önemli katkılarda bulunduğunu açıkça göstermektedir.

Paris İklim Anlaşması (2015)

Paris İklim Anlaşması, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) kapsamında 2020 sonrası süreçte, iklim değişikliği tehlikesinin önüne geçmek amacıyla 195 ülkenin ortak hareket etmeleri gerektiğini kabul ettikleri uluslararası bir anlaşmadır.¹⁰ Anlaşmaya üye olmayan devletler İran, Libya ve Yemendir. Amerika Birleşik Devletleri ise 2020 yılında anlaşmadan çekilip 2021 yılında geri girmesine rağmen 2025 yılının Ocak ayında tekrardan çekilme kararı almış ve 27 Ocak 2026 tarihinde anlaşmadan resmi olarak çekilecektir.¹¹

Paris İklim Anlaşması, iklim krizinin etkilerini minimuma indirmek amacıyla küresel ortalama yüzey sıcaklığındaki artışı 2 °C ile sınırlamayı ve hatta mümkün mertebe 1,5 °C'nin altında tutmayı hedeflemektedir. Ayrıca anlaşma, yeşil teknolojilerin geliştirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması ve sürdürülebilir kalkınma modellerinin teşvik edilmesine ilişkin ileriye dönük hedefler öngörmektedir.

Paris İklim Antlaşması'nın taraflarından biri olan Türkiye, 2015 yılında bu anlaşmayı kabul edip, 22 Nisan 2016'da resmen imzalamış ve 2030 yılında sera gazı emisyonu %21'e düşürmeyi taahhüt etmiştir. Ayrıca Türkiye 27 Eylül 2021'de yaptığı Kabine Toplantısı'nda '2053 Net Sıfır Emisyon' hedefini duyurmuş ve ardından 7 Ekim 2021 tarihli ve 31621 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan karar ile Paris Anlaşmasının iç hukukta yürürlük kazanmasını

¹⁰ Turkish Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change. (2025). *Paris Anlaşması*.

¹¹ İklim Haber. (2025, 29 Ocak). BM: ABD 27 Ocak 2026 itibarıyla Paris Anlaşması'ndan çekiliyor.

sağlamıştır. Bu gelişmeler akabinde Türkiye, 11 Kasım 2021 tarihinde Paris Anlaşmasına taraf olmuştur.

3. Yeşil Anayasacılığın Türkiye Üzerinde Görünümleri ve Örnekleri

Gelişmiş ve gelişmekte olan diğer ülkeler gibi Türkiye’de yeşil anayasacılık hedefi için dolaylı ve doğrudan adımlar atılmıştır. Bu adımlar kendini gelecek hedeflerinde, kanunlarda ve bazen bizzat anayasanın kendisinde göstermektedir. Bu adımların anayasadaki görüntüsü doğrudan yeşil anayasacılık hedefi için çalışıyor olsa da gelecek planları ve kanunlardaki yüzü bu hedefin oluşması için yardımcı rolünü üstlenmektedir.

3.1. Anayasal Düzlemde Türkiye Profili

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

1924 ve 1961 Anayasalarında ‘çevre hakkı’ doğrudan düzenlenmiş bir hak olarak bulunmadığından ötürü ilk ‘çevre hakkı’ olarak ele alabileceğimiz Anayasa, 1982 Anayasasıdır (1924 Anayasasının 68. maddesinde ve 1961 Anayasasının 49. maddesinde dolaylı yoldan bahsedilse dahi genel görüş bunları çevre hakkı olarak kabul görmemektedir).

1982 Anayasasında ‘çevre hakkı’ doğrudan bir başlık olarak yer almasa da 56. maddede ‘Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması’ başlığı altında 2. fıkra ‘Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.’ şeklinde kendini göstermektedir. Bu fıkradan anlaşılabileceği üzere 1982 Anayasası; çevrenin geliştirilmesi, sağlığının korunması ve kirlenmesinin önlenmesi konusunda hem Devlete hem de vatandaşlara ‘ödev’ yükümlülüğünü vermiştir.

Ödev kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından ‘Yapılması, yerine getirilmesi, insanlık duygusu, töre ve yasa bakımından gerekli olan iş veya davranış; vazife’ şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım bize Türkiye’de çevre hakkının anayasal güvence ile korunmasının yanı sıra ‘insanlık duygusu bakımından gerekli’ ibaresi ile manevi anlamda da güvence altına alındığını göstermektedir.

Anayasadan görüldüğü üzere Türkiye çevre hakkı olarak doğrudan bir gösterim yapmamış, bu konuyu farklı alanlarda farklı şekilde korumuştur. Bu korumalardan bir diğeri ise Anayasanın ‘Ormanların korunması ve geliştirilmesi’ başlıklı 169. maddesindedir. Anayasanın 169. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan ‘Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır.’ şeklindeki ibare ile çevrenin ve bilhassa geleceğimizin vazgeçilmez parçaları olan ormanlara anayasal güvence tesis edilmiştir. Ayrıca aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise ‘Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.’ şeklinde bir açıklama bulunmaktadır. Bu fıkra anayasanın ormanlara ne kadar önem verdiğini hatta onlara zarar verenlere yönelik genel ve özel affın çıkmayacağını dahi belirtmiştir.

Görüldüğü üzere her ne kadar 1982 Anayasası çevre hakkını bazen ormanlar üzerinden bazen de hem Devleti hem de vatandaşları yükümlülük altına sokarak dolaylı yoldan tesis etmeye çalışsa dahi, gelecek kuşaklara yönelik bir anayasal güvence sağlamamaktadır. Bu durum yeşil anayasacılığın temel hedeflerinden biri olan kuşaklararası adalet kavramına ters olan bir durumdur.

3.2. Gelecek Hedefleri ve Kanunlar Düzleminde Türkiye Profili

2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi

Türkiye 2016'da imzalamış olduğu Paris İklim Anlaşmasından sonra 27 Eylül 2021 tarihindeki Kabine Toplantısı'nda '2053 Net Sıfır Emisyon' hedefini açıklamıştır.¹² Bu hedef iklim değişikliğinden en fazla etkilenmesi beklenen ülkelerden biri olan Türkiye için iklim krizi etkilerini minimuma indirmeyi amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda sera gazı salınımı düşüren, iklim değişikliğine karşı uyumu artıran ve gelecek nesillerin yaşama hakkını gözetten yaklaşımlarla yeşil dönüşüm süreci, yenilenebilir enerjilerin ve temiz enerji teknolojilerinin kullanımının artması ile hızlandırılmaktadır.

Paris İklim Anlaşmasının imzalanması ile verilen '2053 Net Sıfır Emisyon' hedefinin anlamı 2050 net sıfır hedefini benimseyen Avrupa Birliği'nin Avrupa Yeşil Mutabakatı sürecine benzer bir yol haritasının, Türkiye'de de hayata geçirilmesinin zorunlu olduğudur. Türkiye bu çerçevede 2025 yılında çıkarttığı 'İklim Kanunu' ile kendi net-sıfır hedefi için büyük bir adım atmıştır.

İklim Kanunu

9 Temmuz 2025 tarihli ve 7552 sayılı İklim Kanunu, temel bağlamda 1. maddesine göre '*...yeşil büyüme vizyonu ve net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadele...*' amacını taşımaktadır. Bu kanun ile Türkiye, önümüzdeki yıllarda sera gazı emisyonlarını ciddi oranda azaltacak ve Paris İklim Antlaşmasının yükümlülüklerini yerine getirebilmek için yoğun bir şekilde uğraşacaktır. Bu kanunun çıkışındaki temel amaç Paris İklim Antlaşması kapsamına göre vermiş olduğu '2053 Net Sıfır Emisyon' hedefini tutturabilmektir. Yasaya göre Türkiye'deki enerji, sanayi, ziraat ve ulaşım sektörleri kendi karbon salınımlarını kontrol etmek zorundadır. Bu sektörlerle belirli emisyon düzenlemeleri getirilecek ve bu düzenlemelere uymayanlara yaptırımlar uygulanacaktır.

İklim Kanunu'nun getirmiş olduğu düzenlemeler ve yenilikler Anayasa'nın 56. maddesi kapsamında devlete ve vatandaşlara yüklenen çevreyi koruma görevini destekler nitelikte olmuştur. Bu destek ile anayasada derinlemesine bahsedilmeyen çevre hakkının önemi biraz daha anlaşılmıştır. Ayrıca İklim Kanunu'nda değinilen hedefler, gelecek nesilleri gözetmeyi ve iklim adaletini sağlamayı da amaçlamaktadır. Bu yasanın amaçları, 'yeşil anayasacılık' ilkeleriyle örtüşse de kanunda öngörülen ilkeler anayasal güvenceye sahip değildir.

¹² Net Sıfır Türkiye. (2025). 2053 net sıfır hedefi ve Türkiye'nin uzun dönemli iklim değişikliği stratejisi.

Çevre Kanunu

11 Ağustos 1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun amacı, kanunun 1. maddesine göre *'bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır.'* şeklinde belirtilmiştir. Bu kanunun asıl önemli kısmı anayasada detaylı olarak bahsedilmeyen çevre hakkının oldukça detaylı bir biçimde anlatılmasıdır. Kanunda; sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik denge gibi anayasada belirtilmeyen bu sebeple anayasal güvence alamamış ilkeler belirtilmiştir.

Kanunun 'Kirlenme yasağı' başlıklı 8. Maddesinde, tıpkı Fransa Anayasasında bulunan Çevre Tüzüğü gibi belirli ilkelerden bahsedilmiştir. Çevre Tüzüğü'ndeki önleme, ihtiyati ve kirlenme öder ilkeleri gibi bu maddenin 2. fıkrasında *'Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirlenme, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.'* ibaresi geçmektedir. Ancak bu tüzük ile Çevre Kanunu arasındaki en önemli fark Fransa Çevre Tüzüğü'nün anayasa metni içerisinde olmasıdır. Böylece belirtilen bu ilkeler anayasal güvence ile korunmaktadır.

Aynı Kanun, 9. maddesinin d bendinde çevre kirlenmelerine ve bozulmalarına duyarlı bölgelerin *'gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere'* Cumhurbaşkanı tarafından Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilebileceğini belirtir. Bu madde ile yeşil anayasacılık hedeflerinden biri olan kuşaklararası adalet kavramı anayasal güvence ile korunmasa dahi hem Kanun maddesi hem de Cumhurbaşkanı tarafından korumaya alınmıştır. Bu koruma her ne kadar yeşil anayasacılık ilkelerine uysa da halen anayasal düzeyde bir koruma değildir.

3.3. Türkiye'de Çevre Hakkı Kapsamında Verilen Yüksek Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi (AYM), E.2023/94, K.2024/92 (4 Nisan 2024)

Olay, 7446 sayılı Kanun'un bazı maddeleri hakkında iptal davasıdır. 129 milletvekili, Kanun'un madde 20/1-(4)'teki idari para cezasını 10 TL'den 11,59 TL'ye çıkaran hükmünün ve "İklim Değişikliği Başkanlığı"na danışmadan yürütülen işlemleri kapsayan geçici 1. maddenin iptalini istemiştir. Mahkeme, bir kısmı Anayasa'ya aykırı bulunmayan para cezası artışını ihlal saymamış ve iptal talebini reddetmiştir. Öte yandan, "İklim Değişikliği Başkanlığınca uygun görülenler" ibaresini içeren düzenlemeyi "Anayasa'nın çevre koruma ilkesiyle bağdaşmaz" görerek iptal etmiştir. Kararda çevreyi koruma yükümlülüğü vurgulanmış, iklim politikalarında Anayasa'nın 56. maddesinin pozitif yükümlülüğünün dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi (AYM), E.2019/21, K.2020/51 (24 Eylül 2020)

7159 sayılı Kanun'un Boğaziçi Kanunu ve İmar Kanunu'nda yaptığı değişiklikler tartışma konusu olmuştur. 138 milletvekili, Boğaziçi sahil şeridi sınırının kaldırılmasını öngören hükümlerin iptalini istemiştir. Mahkeme, söz konusu düzenlemelerin Anayasa'nın çevre hakkı ve diğer hükümlerini ihlal ettiğine karar vermiştir. 24.09.2020 tarihli kararda bu

ekleme ve krokinin Anayasa'ya aykırı olduğu ve bu sebeple iptaline oy birliğiyle hükmedilmiştir. Karar, çevre hakkının anayasal koruma altında olduğunu bizlere göstermiştir.

Danıştay 6. Daire, E.2020/5428, K.2024/3781 (6 Haziran 2024)

Adana Kozan'da bir bölgenin çevre düzeni planı zeytinlik (orman alanı) iken, 1/1000 ölçekli imar planında büyük bölümü park alanına çevrilmiştir. Belediyece bu plan onaylanmış, itiraz üzerine İdare Mahkemesi iptal kararı vermiştir ancak Bölge İdare Mahkemesi iptali kaldırmış ve dava Danıştay'a gelmiştir. Danıştay ise yürürlükteki 1/100.000'lik çevre düzeni planındaki orman statüsüne ve Zeytincilik Kanunu'nu dikkate almadığı gerekçesiyle imar planını tümünden iptal eden ilk derece kararını yerinde bulmuştur. Kararda, kamunun çevre menfaatinin ihlal edildiği belirtilmiştir.

Danıştay 8. Daire, E.2019/4193, K.2023/1152 (10 Mart 2023)

Muğla Marmaris'te, Milli Park sınırları içindeki 25.000 m² ormanlık alanda 160 yataklı bir tatil köyü tesisi için daha önce verilmiş izinlerin idare tarafından iptali üzerine açılan davadır. İlk derece "uzlaşma şartları yerine getirilmedi" diyerek iptali uygun bulmuş, ancak Bölge İdare Mahkemesi iptalin geçersiz olduğu yönünde bir hüküm kurmuştur ve dava en son Danıştay'a taşınmıştır. Danıştay, Zeytinlik ve orman mevzuatına göre tesisin hukuken korunması gerektiği sonucuna vararak idare kararını bozmuştur. Bu hükümle Danıştay, doğal koruma alanlarındaki çevre izinlerinin keyfi olarak geri alınamayacağını ve çevrenin menfaatinin gözetmenin zorunlu olduğunu göstermiştir.

Bu kararlar genel olarak Anayasa'nın çevre hakkını pozitif statü hakkı olarak gördüğünü vurgulamaktadır. Devletin çevreyi koruma ve geliştirme yükümlülüklerinin anayasal zorunluluk olduğu ve aynı zamanda çevrenin menfaatinin diğer menfaatlerden üstün konumda olduğu da kararlarda belirtilmiştir. Böylece üst mahkeme kararlarına genel çerçeveden bakıldığında yeşil dönüşüm hedefi için destekleyici adımların atıldığını görebiliriz.

4. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Yeşil anayasacılık, çevre hakkının anayasal güvence ile korunmasını gelecek kuşaklara bırakılacak olan dünyanın yaşanılabilir bir dünya olması için güvence olarak görmektedir. Devletlerin iç hukukundaki en üst norm olan Anayasaya aykırı bir faaliyet gerçekleştirilememesi durumu, anayasada belirtilen konular üzerinde güçlü bir koruma sağlamaktadır. Daha çok sosyal ve ekonomik alanlara tanınan bu güvence aynı zamanda çevreye de tanınmalıdır. Çünkü çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve tanınması gelecek kuşaklara bırakılacak olan dünyanın yaşanılabilir olmasını sağlar.

Dünya genelinde; Ekvador'un doğaya doğrudan hak tanınması, Kolombiya'nın kuşaklararası adaleti yargısal içtihatlarla koruması ve Fransa'nın çevrenin korunmasına dair ilkeleri anayasaya entegre etmesi gibi örnekler bizlere çevrenin hukuken en üst konumda tutulabileceğini gösterir. Uluslararası belgelere baktığımızda 1900'lerin sonundan günümüze dek gelen hummalı bir çalışma görmektedir. Bu belgeler sayesinde devletlere çevresel yükümlülükler getirilerek anayasal düzenlemeler teşvik edilmiştir. Yapılan bu teşvikler ve

anayasaca korunması istenen evre hakları, gelecek nesillerimiz için garantörlük görevini üstlenmektedir.

Türkiye erevesinden bakıldığında ise daha önce hiçbir anayasada bulunmayan evre hakkı, detaylı bir biçimde ele alınmamış olsa dahi 1982 Anayasasında kendine yer bulmuştur. 56. maddede bahsedilen durum hem vatandaşlara hem de Devletin kendisine yükümlülükler vermiştir. Aynı zamanda anayasada, evre hukukunun alt başlıklarından olan ormanlara dair detaylı hükümlere yer verilmiştir. Bütün ormanların gözetimi Devlet eline verilmiş ayrıca ormanlara zarar veren kişilerin aldığı cezalara genel ve özel af çıkmayacağı belirtilmiştir. Ormanların korunması ve zarar verilmesinin caydırılması ile doğrudan evre korunmuştur.

Türkiye, anayasasında belirttiği koruma ve geliştirmenin yanı sıra bu başlıkları çıkarttığı kanun ve koyduğu gelecek hedefleri ile desteklemiştir. Çıkarılan evre Kanunu ile evre hakkı detaylandırılmış gelecek kuşakların akıbeti korunmaya çalışılmıştır. Bu gelişmeler her ne kadar istenen ilkelere paralel şekilde de olsa halen kanun şeklinde ve anayasal koruma içermemektedir. Türkiye, 2020’li yıllarda Paris İklım Anlaşmasında verdiği sözlere ek olarak ‘2053 Net Sıfır Emisyon’ hedefini açıklamıştır. Bu hedef ile gelecek kuşakların yaşayacağı Türkiye’de sıfır emisyonun olması amaçlanmıştır. Türkiye bu hedefler doğrultusunda 2025 yılında İklım Kanunu’nu çıkartmıştır. Bu kanun sayesinde istenilen hedefe ulaşmak daha kolay bir hal almıştır. Sürdürülebilir kalkınma temelli olan kanun, Türkiye’nin Paris İklım Anlaşmasında verdiği taahhütte ve ‘2053 Net Sıfır Emisyon’ hedefine ulaşmasını kolaylaştıracaktır.

Sonuç olarak, yeşil anayasacılık yalnızca teorik bir tartışma değil, uygulanabilir bir hedeftir. Bu hedef hem gelecek kuşakların haklarının korunması hem de sürdürülebilir bir yaşamın güvence altına alınması açısından hukuki zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye de uluslararası gelişmeleri dikkate alarak evre hakkının doğrudan sağlanması için anayasal ve yasal düzenlemeler üzerinde çalışacaktır.

KAYNAKÇA

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2): 563-584 (Erişim Tarihi: 28.06.2025)

<https://www.mevzuat.gov.tr/>

<https://www.helpzone.org/iklim-degisikliginin-onemli-kavrami-iklim-adaleti/> (Erişim Tarihi: 28.06.2025)

Şahin Ceylan, Ş. (2012). Nesiller Arası Adalete Faydacı Bir Yaklaşım. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61 (2), 749-771. (Erişim Tarihi: 28.06.2025)

<https://www.sciencenews.org/article/children-climate-change-generation-burden-extreme-heat> (Erişim Tarihi: 28.06.2025)

Greene, Natalia. "The first successful case of the Rights of Nature implementation in Ecuador." The Global Alliance for the Rights of Nature. Available (2011). (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

https://www.oas.org/juridico/pdfs/mesicic4_ecu_const.pdf (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

<https://climatecasechart.com/non-us-case/future-generation-v-ministry-environment-others/> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

<https://www.corteconstitucional.gov.co/relatoria/2016/t-622-16.html> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

<https://justiciaambientalcolombia.org/wp-content/uploads/2017/05/sentencia-t-622-de-2016-rio-atrato-1.pdf> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

<https://www.minambiente.gov.co/wp-content/uploads/2022/04/3.-Lineamientos-para-la-actualizacion-de-las-Determinantes-Ambientales.-Tercera-Orden-de-la-Sentencia-STC-4360-de-2018-Amazonia-sujeto-de-derechos.pdf> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

<https://lovdata.no/NLE/lov/1814-05-17/a112> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

<https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/explainers/what-is-the-polluter-pays-principle/> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

Turgut, N. (1996). İhtiyat ilkesi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 45. (Erişim Tarihi: 02.07.2025)

<https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>

<https://iklim.gov.tr/paris-anlasmasi-i-34> (Erişim Tarihi: 27.07.2025)

<https://yesilbuyume.org/turkiyenin-net-sifir-yolculugu/> (Erişim Tarihi: 28.07.2025)

<https://netsifirturkiye.org/2053-net-sifir-hedefi-ve-turkiyenin-uzun-donemli-iklim-degisikligi-stratejisi/> (Erişim Tarihi: 28.07.2025)